

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

על פי תוכנית הרפורמה ללמידה משמעותית

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה חלקים, ובהם שבעה נושאים.

חלק ראשון — (12×4) — 48 נקודות

חלק שני — (13×3) — 39 נקודות

חלק שלישי — (13×1) — 13 נקודות

סה"כ — 100 נקודות

עליך לענות על ארבעה נושאים, על פי ההוראות בשאלון.

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: כתוב תשובות קצרות ובהירות. בסס את דברך על המקורות שלמדת.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב ב**טיוטה** (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

/המשך מעבר לדף/

הערה: סדר הנושאים בבחינה אינו זהה לסדר הפרקים בספר הלימוד.
שים לב לכותרות הנושאים בבחינה.

השאלות

חלק ראשון (48 נקודות)

בחלק זה ארבעה נושאים. עליך לבחור בשני נושאים.
בכל נושא שבחרת ענה על שתי שאלות (לכל שאלה – 12 נקודות).

הנושא: אדם מחפש את עצמו

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 1-3.

1. א. הרב בר שאול, מצווה ולב

"ואדם זה שהוא מצוי קרוב אצל נפשו, אפילו אם נפרמו קרומי נפשו מִחֶמְת סטיות של דעות ומעשים [...] אצל נפשו הוא".

- (1) הרב בר שאול מתאר שני סוגים של בני אדם. על איזה סוג אדם מדובר בקטע המצוטט?
- (2) הסבר שני יתרונות שיש לאדם מסוג זה על פני אדם מן הסוג האחר.
(6 נקודות)

ב. מהר"ל, תפארת ישראל

- (1) הסבר את המשמעות של דברי מהר"ל: "והבהמה נקראת בשם בהמה על שם ב"ה מ"ה".
- (2) מדוע האדם אינו יכול להגיע לשלמות בעולם הזה?
(6 נקודות)

2. א. הרב דסלר, מכתב מאליהו; ויקטור פרנקל, האדם מחפש משמעות

- (1) מה הרב דסלר ממליץ לאדם לעשות כדי שחיו יהיו בעלי משמעות? הדגם.
- (2) ויקטור פרנקל מביא ציטוט: "ומי שיש לו למה שלמענו יחיה, הוא יוכל לשאת כמעט כל איך".
הסבר ציטוט זה.
(6 נקודות)

ב. רמח"ל, מסילת ישרים, פרק א' ופרק י"ט

- (1) על פי רמח"ל, מדוע מי "שמתכוון לטהר נפשו [...] למען תזכה לשבת את פניו בכלל הישרים והחסידים" מִדְרַגְתוֹ נמוכה ממי ש"עובד רק למען אשר כבודו של האדון ברוך הוא יגדל וירבה"?
(2) על פי רמח"ל, מהי תכלית העולם הזה, ומהי תכלית העולם הבא?
(6 נקודות)

3. א. ר' הלל צייטלין, על גבול שני עולמות

"מבקשים סיבות סוציאליות [...] אנושיות [...] למוסר הכליות והרהורי התשובה".

(1) הסבר את המשפט המצוטט, וציין על פי ר' הלל צייטלין סיבה אחרת למוסר הכליות של האדם.

(2) תאר בקצרה את התחושות, את המחשבות ואת התהליך הנפשי של אדם לאחר שחטא.

(8 נקודות)

ב. הרב קוק, מוסר אבין

"כשהוא עוסק בתפילה אז יבקש את הקב"ה בהבנת ענייני תפילתו [...] ולא יבקש את [הקב"ה] בשעה ההיא

בעניינים אחרים".

על פי הרב קוק, מדוע לא יבקש את הקב"ה בעניינים אחרים? (4 נקודות)

הנושא: אמונה ומידות

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 4-6.

4. א. הרב קוק, אורות הקודש

"דבר מוכרח הוא, שיסגל האדם לעצמו את המוסר הטבעי הפשוט".

חוזר בתשובה ניתק את קשריו עם הוריו החילוניים, וטען שעשה זאת כדי שיוכל להתחזק ביראת שמיים.

לדעתך, מה היה הרב קוק אומר על מעשה זה? בתשובתך הסבר את היחס בין יראת שמיים למוסר טבעי.

(6 נקודות)

ב. הר"ן, דרשות

אדם שהרוויח בעבודתו כסף רב העיד על עצמו: "חוכמתי וכישרוני הביאו לי את העושר הזה".

לדעתך, כיצד היה הר"ן מתייחס לאמירתו של אדם זה? נמק את תשובתך. (6 נקודות)

5. א. ר' נחמן מברסלב, שיחות הר"ן

"לב נשבר ועצבות אינו עניין אחד כלל".

על פי ר' נחמן מברסלב, מהו היחס של אדם עצוב אל ה', ומהו היחס של אדם שליבו נשבר אל ה'?

(5 נקודות)

ב. הרב חרל"פ, מי מרום

"האמונה היא קשורה במידות פְּנֵר בפתילה".

(1) לדעתך, מדוע יש קשר הדוק בין אמונה למידות?

(2) אנשים רבים בעלי מידות טובות אינם מאמינים בה'. לדעתך, האם עובדה זו מערערת את שיטת הרב חרל"פ?

בנוגע לקשר בין אמונה למידות? נמק את תשובתך.

(7 נקודות)

6. א. רמב"ם, שמונה פרקים

"והמשל בזה: שלושה מקומות חשוכים".

(1) כתוב את המשל הזה.

(2) הסבר את הנמשל, ואת הקשר שלו לדברי רמב"ם: "ואומנם ייאמר על הכול 'ניזון' בשיתוף השם לבד".

(8 נקודות)

ב. הרב נפתלי צבי יהודה ברלין (הנצי"ב), העמק דבר

"וזה היה שבח האבות [...] שהיו ישרים".

על פי הנצי"ב, מדוע נקראו האבות "ישרים"? (4 נקודות)

הנושא: אמונה בשעת משבר

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 7-9.

7. א. הרב סולובייצ'יק, על התשובה

הרב סולובייצ'יק מצטט את דברי ריש לקיש:

- "גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות".
- "גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות".

על פי הרב סולובייצ'יק, לאילו שני סוגים של התמודדות עם הרע מכוונים דברים אלו של ריש לקיש? הסבר את תשובתך.

(4 נקודות)

ב. מדרש תנחומא

(1) במדרש על הפסוק "ה' צדיק יבחן" מובאים דימויים (פשתן, קנקן, פרות) בעניין תכלית הניסיונות.

כתוב שניים מן הדימויים, והסבר את המשמעות של כל אחד מהם.

(2) בחר באחד מן הדימויים, והסבר כיצד היית מעודד בעזרתו חבר במשבר.

(8 נקודות)

8. הרב ברקוביץ', מאמרים על יסודות היהדות

א. "משבר האמונה במחנות לא זכה לסיום מן הסוג הזה [...] היו שני טיפוסים אִיוב באושוויץ".

במחנות המוות היו שתי תגובות בקרב היהודים ביחסם לאלוקים. תאר אותן. (4 נקודות)

ב. "כדי שאמונתו תוכל להישאר בעלת משמעות, עליו [להתייחס גם] לאִפֶּלה [...] של מחנות ההשמדה".

(1) הסבר דברים אלה.

(2) האם אתה מזדהה עם דבריו של הרב ברקוביץ' בקטע המצוטט? נמק את תשובתך.

(8 נקודות)

9. א. הרב סולובייצ'יק, קול דודי דופק

"היהדות הבחינה תמיד בין קיום גורלי לקיום ייעודי, בין ה'אני' יליד הגורל ל'אני' בן הייעוד".

על פי הרב סולובייצ'יק, כיצד אדם שמאמין ב"קיום גורלי" עשוי להתמודד עם מחלה קשה, וכיצד אדם שמאמין

ב"קיום ייעודי" עשוי להתמודד עם מחלה קשה? (6 נקודות)

ב. ר' נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר"ן, סימן רפ"ב

"עושה רושם שברקע לחודש אלול, מאחורי החתירה לתיקון ולהתקדמות, שוררת לפעמים תחושה מרירה

[...] ככל שמחטטים בפצעי החטא יש תחושת תסכול ומפח נפש".

(מעובד מתוך הספר: מציץ מן החרכים, ישיבת רמת גן, עמ' 129-130)

כיצד ר' נחמן מברסלב מציע להתמודד עם תחושת התסכול המוזכרת בקטע המצוטט? (6 נקודות)

הנושא: גאולה וימות המשיח

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 10-12.

10. ביחידת הלימוד מובאים ציטוטים מדברי מנהיגים תורניים, המבטאים את היחס שלהם למדינת ישראל. להלן כמה ציטוטים:

I. "והנה המהרסים לקחו גאולה מעצמם [...] כנופיה של מינים ואפיקורסים [...] [לקחו] גאולה וממשלה טרם שהגיע הזמן".

II. "כן, אתחלתא דגאולה ודאי הולכת ומופיעה לפנינו [...] מעת אשר הרי ישראל החלו לעשות ענפים ולשאת פרי לעם ישראל אשר קירבו לבוא".

III. "מה שמייחד אותנו הוא התורה [...] רואים אנו מחזה מחריד [...] מרד קיבוצי במלכות שמיים [...] יש הבדל בין יחיד החוטא בינו לבין עצמו לבין ציבור המונים שהתארגנו לחיות [...] חיים של חטא".

א. בנוגע לכל ציטוט, הסבר בקצרה מהי גישתו של המנהיג כלפי מדינת ישראל. (8 נקודות)

ב. בנוגע לכל אחת מן הגישות, כתוב אם אתה מזדהה עם הגישה. הסבר את תשובתך. (4 נקודות)

11. א. רמב"ם, הקדמה לפרק חלק; רמב"ן, פירוש על התורה

כיום הטכנולוגיה מתקדמת בקצב מהיר, והאדם חי חיים נוחים וארוכים יותר. יש הטוענים כי אלה מאפיינים של ימות המשיח.

(1) לדעתך, האם גם רמב"ם היה טוען שתופעות אלה הן מן המאפיינים של ימות המשיח? נמק את תשובתך.

(2) תאר את ימות המשיח לפי רמב"ן.

(8 נקודות)

ב. הרב קוק, אורות הקודש

על פי הרב קוק, מהו ההבדל בין מדינה "רגילה" לבין מדינת ישראל "שהיא ביסודה אידיאלית"? (4 נקודות)

12. א. הרב סולובייצ'יק, קול דודי דופק

"[דפיקה] רביעית: הדוד דופק בלפות הנוער המתבולל והנבון".

מהו ההסבר של הרב סולובייצ'יק להשפעה של הקמת מדינת ישראל על ההתבוללות? (6 נקודות)

ב. החפץ חיים, ציפית לישועה

"נמצא ששני סוגי האנשים שיימצאו בעת האחרונה, שניהם יקרבו את הגאולה, אלה במעשיהם הטובים [...] ואלה במעשיהם אשר לא טובים".

על פי החפץ חיים, הסבר כיצד שני סוגי האנשים יקרבו את הגאולה. (6 נקודות)

חלק שני (39 נקודות)

עליך לענות על שלוש מן השאלות 13-16 (לכל שאלה – 13 נקודות).

הנושא: אני מאמין (נושא חובה)**13. א. רבי שניאור זלמן מלאדי, ספר התניא**

(1) "אמונה לשון רגילות, שמרגיל האדם את עצמו כמו אומן המאמן ידיו".

על פי ספר התניא, כיצד ירגיל האדם את עצמו לאמונה בקב"ה?

(2) כתוב דרך נוספת שבאמצעותה תוכל לחזק את אמונתך בקב"ה.

(6 נקודות)

ב. רס"ג, אמונות ודעות, הקדמה

"אם כל ענייני הדת יושגו בחקירה ובעיון הנכון [...] מה היא נקודת החוכמה שניתנם לנו בדרך הנבואה?"

(1) מהי תשובת רס"ג על שאלה זו?

(2) לדעתך, איזו מן הדרכים – חקירה שכלית או נבואה – מסייעת יותר לביסוס האמונה? נמק את תשובתך.

(7 נקודות)

14. א. רבנו בחיי, חובות הלבבות

"עד שחיפשתי על חובות הלבבות מן השכל ומן הכתוב ומן הקבלה [...] ומצאתים שהן יסודי כל המצוות".

(1) רבנו בחיי מוכיח מן השכל את חובות הלבבות. הסבר את ההוכחה שלו.

(2) על פי רבנו בחיי, מהו ייחודו של ספרו "חובות הלבבות" לעומת ספרי הקודש שקדמו לו?

(7 נקודות)

ב. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ראשון

תגובתו של המלך לדברי הפתיחה של החבר הייתה "לא חינום החלטתי בראשונה לא לשאול את היהודים,

מדעתי כי שלשלת הקבלה אצלם ניתקה מכבר ודעתם נתמעטה".

(1) מדוע התאכזב המלך מדברי הפתיחה של החבר?

(2) כיצד הסביר החבר את הדרך שבחר בה כדי להציג את אמונתו?

(6 נקודות)

15. א. הרב דסלר, מכתב מאליהו

הרב דסלר מתאר חמש דרכים לקיים את מצוות האמונה: הדרך החיצונית, דרך ההתבוננות, דרך הקדושה, דרך הביטחון ודרך הדבקות.

בחר ב**שתיים** מהן ותאר את דמותו של המאמין החי לפי דרכים אלה. (7 נקודות)

ב. רמח"ל, מסילת ישרים, הקדמה

"אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין [...]".

(1) מה האדם יבין?

(2) על פי רמח"ל, הסבר מדוע דווקא בעניין זה האדם צריך להשקיע ולהתאמץ יותר מבעניינים טבעיים.

(6 נקודות)

16. א. הרב קוק, איגרות הראי"ה, איגרת תקנ"ה

"שני דברים עיקריים ישנם שהם יחד בונים קדושת ישראל".

הסבר מה הם שני היסודות הבונים את קדושת ישראל, ומהו היחס ביניהם. (6 נקודות)

ב. "ופעולת חכמים לוקחי נפשות כאלה אינה חוזרת ריקם".

(1) על פי הרב קוק, מדוע חכמים מצליחים בפעולתם לקרב נפשות לאמונה, אף שלפעמים איננו רואים

תוצאה מיידית?

(2) לאור דברי הרב קוק, מהי לדעתך התכונה החשובה ביותר שנדרשת ממדריך בתנועת נוער כדי להצליח

במשימתו? נמק את תשובתך.

(7 נקודות)

חלק שלישי (13 נקודות)

בחלק זה שני נושאים. עליך לבחור בנושא אחד.

בנושא שבחרת עליך לענות על שאלה אחת.

הנושא: אמונה, תרבות ויצירה

אם בחרת בנושא זה, ענה על אחת מן השאלות 17-18.

17. הרב קוק, הקדמה לשיר השירים

"האומן החופשי בן זמננו סובל [...] ממצוקה של עודף חופש [...] חוסר גבולות וחוסר אמונות".

(מעובד מתוך המקורות להרחבה בספר הלימוד)

א. הסבר את ההבדל בין דמות האומן האידיאלי לפי הרב קוק לבין דמות האומן המתואר בקטע המצוטט.

(5 נקודות)

ב. "מי שהוא חמור לאהבה לא יחוש מה יחפצו משוררי האהבה בשיריהם הפרטיים".

(1) הסבר דברים אלה.

(2) הסבר את הקשר בין דברים אלה ובין היחס הראוי לשיר השירים.

(8 נקודות)

18. א. הרב קוק, איגרות הראי"ה

"שושנה הקטנה מבקשת את הבובה".

תאר את המשל ואת הנמשל. (7 נקודות)

ב. הרב וינברג, שרידי אש

יש רבנים המחנכים ליראת שמיים מתוך התנזרות והתרחקות מחיי העולם הזה.

הסבר את הניגוד בין שיטה זו ובין שיטת הרב וינברג בעניין הדת. (6 נקודות)

הנושא: החיים והמוות

אם בחרת בנושא זה, ענה על אחת מן השאלות 19-20.

19. א. רמב"ם, הלכות תשובה

"העולם הבא [...] צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה".

הסבר על פי הרמב"ם שניים מן הביטויים המסומנים בקו. (6 נקודות)

ב. ריה"ל, ספר הכוזרי; רמח"ל, דרך ה'; רמב"ם, הלכות תשובה

הסבר כיצד אפשר לנסות לנחם חבר שקרוב משפחתו נפטר, על פי אחד מן המקורות המוזכרים.

(7 נקודות)

20. רמח"ל, דרך ה'

על פי רמח"ל, יש הבדל בין היכולת שהייתה לאדם להגיע אל השלמות לפני חטא האדם הראשון לבין יכולתו להגיע

אליה אחרי החטא.

א. תאר את המצב שהיה לפני החטא. (7 נקודות)

ב. תאר את המצב שנוצר בעקבות החטא. (6 נקודות)

בהצלחה!